

Donar veu a la memòria

Joan Sanromà Bauló¹

Donar veu a la memòria és un projecte que ha anat sorgint al llarg de tres anys a l'IES Lluís Vives, i que està protagonitzat per alumnat de 1r d'ESO i per veïns del districte de Sants, amb l'ajut dels Arxius del Districte i de l'arxiu del Centre de Documentació Artur Martorell de l'Ajuntament de Barcelona. Nois i noies de 13 anys reciten o llegeixen textos escrits per adolescents que visqueren moments històrics difícils, com ara els bombardeigs de Barcelona dels anys de la Guerra Civil, o els que van ser víctimes del nazisme al gueto de Terezin de 1942 a 1945. A les representacions, l'alumnat ha estat protagonista del seu aprenentatge llegint, memoritzant i actuant davant d'un públic que en moltes ocasions era l'autor dels textos i dels dibuixos projectats. El públic també és protagonista, ja que es posa sobre l'escenari el seu món de l'adolescència o se'ls mostra el patiment d'altres joves que com ells foren víctimes de la guerra i de l'horror. Pels seus objectius i per la seva metodologia bàsicament pràctica, és una activitat que pot considerar-se d'aprenentatge servei.

Presentació

*“Una vez fui un niño,
hace tres años.
Un niño que ansiaba otros mundos.
Ya no soy un niño,
porque he visto el dolor.
Ahora soy un adulto,
he conocido el miedo.
De cualquier forma, yo creo que hoy sólo estoy dormido,
que volveré a ser niño otra vez”*

(Fragment del poema Terezin de Hanus Hachenburg 1929-1944)

*“Dijous 29 de setembre. Que n'és, d'horrible! Avui han tocat les sirenes quatre vegades.
Però encara no ens podem queixar, perquè, potser, arribarà el dia que estaran
bombardejant sense parar i no podrem sortir al carrer...”*
(Del diari Tardor 1937 d'Elena Arnau, 11 anys.)

*A causa del meu estat i de les circumstàncies actuals he de marxar un temps per a
restablir-me. Demano que es reservi el meu lloc a l'escola per a tornar-hi aviat.*
(Gener de 1938, Vicenç Balada, 13 anys.)

El primer d'aquests escrits que encapçalen l'article és el poema d'un adolescent de tretze anys, publicat a la revista Vedem que elaboraven els nois i noies jueus empresonats al gueto de Terezin, prop de Praga, entre 1941 i 1943, en trànsit cap al camp d'extermini

¹ Joan Sanromà Bauló és professor de secundària a l'IES Lluís Vives i Llicenciat en Ciències, secció de Biologia, i en Història Contemporània per l'UB. També és tutor de treballs de recerca d'alumnat de Batxillerat; alguns d'ells han merescut premis CIRIT i Bonaplata.

d'Auschwitz. El segon pertany a una alumna del Grup Escolar Lluís Vives de Barcelona. És el fragment d'un diari escolar escrit sota els bombardeigs de la ciutat de Barcelona durant la tardor de 1937. El darrer també correspon a un alumne del mateix centre escolar i és una justificació d'absència motivada per la guerra el gener de 1938.

Què tenen en comú aquests tres textos? Són formalment diferents però estan escrits per nens i nenes que han madurat ràpidament, que han perdut la innocència a causa d'una situació que els ha tocat viure i de la qual no són responsables, sinó només víctimes. Són nois i noies que pensen i desitgen i volen transmetre els seus pensaments a d'altres persones. El jove jueu txec, desgraciadament, no va poder veure publicat el seu poema en un llibre: fou un més dels milions de víctimes de l'Holocaust. Els nois barcelonins hagueren d'esperar molts anys per poder explicar lliurement i sense por el que havien sentit aquells dies de guerra.

Crec que hi ha un deute pendent amb tots aquests adolescents que en temps difícils eren capaços d'escriure i que ens han deixat el seu testimoni recollit en arxius o en un calaix, el qual només coneixien alguns historiadors, algunes persones sensibilitzades o, potser, només les seves famílies. Aquesta va ser la motivació principal del projecte: fer conèixer al nostre alumnat i a les persones properes aquests textos i escrits, així com mostrar uns dibuixos que donen testimoni d'uns fets històrics, alhora que ens expliquen, des dels ulls d'uns infants, com es podia subsistir en una ciutat sota les bombes o com s'intentava sobreviure en un ghetto.

Què millor que posar veu a aquests escrits i acompanyar les lectures amb la projecció de dibuixos coetanis trobats en arxius? Què millor que atorgar les lectures als alumnes actuals de l'IES Lluís Vives, un institut que es troba en el mateix edifici de l'antic Grup Escolar Lluís Vives? Què millor que l'alumnat encarregat de la representació pública tingui la mateixa edat que la dels autors dels textos i dels dibuixos projectats? Què millor que els autors dels textos i dels dibuixos, en el cas dels nois i noies de Barcelona, escoltin les seves paraules escrites quan tenien 12 o 13 anys en boca de nois i noies d'avui?

L'origen del projecte

L'origen d'aquest projecte, que en un principi havia d'ésser una activitat puntual, el podem trobar en diversos camins que van anar confluint en la formulació d'un conjunt d'actuacions que tenien uns objectius amb una doble intenció: per una banda aprendre un seguit d'habilitats que podríem anomenar curriculars, com ho són la lectura i la memorització, el saber escoltar, el moure's en un espai amb sentit, i també paral·lelament aprendre història, valorar les persones, els objectes, els records i els arxius, alhora que permet que els alumnes retinguin la cronologia històrica. Per altra banda, hi havia la intenció d'oferir el producte de l'aprenentatge a un públic més ampli que l'estrictament escolar que ajudés l'alumnat a pensar en l'escola o l'institut com a centre de cultura obert a la societat i que els permetés entendre que l'adquisició de coneixements és molt important i serveix per a molt més que per aprovar un examen.

L'esclat del conflicte d'Iraq i les mobilitzacions ciutadanes foren un motiu de sensibilització per a poder tractar en tutories d'ESO aspectes relacionats amb la guerra i establir un paral·lelisme amb el patiment de la població civil en la guerra que els nostres avis varen haver de suportar setanta anys enrera.

Un poema de Vicente Aleixandre, facilitat pel professor de Llengua i Literatura Castellana de l'IES Lluís Vives Alejandro Duque, Oda a los niños de Madrid muertos por la metralla, escrit el novembre de 1936 després d'un dels cruels bombardeigs feixistes que patí Madrid, i uns dibuixos de nois i noies refugiats en unes colònies escolars trobats a internet per alumnes de Batxillerat que preparaven el treball de recerca sobre la Guerra Civil, així com la possibilitat d'accedir al fons del Grup Escolar Lluís Vives de 1931-1939 conservat a l'arxiu de l'IME de Barcelona, són aspectes que van marcar els inicis d'unes

activitats que van confluïr en unes lectures del poema per alumnes de Batxillerat per Sant Jordi, en la presentació d'un treball de recerca i en l'elaboració d'una presentació en Power Point del poema anteriorment citat amb imatges i amb un fons musical.

La iniciativa va resultar positiva tant per l'alumnat que hi va participar com pel resultat obtingut quan es presentà al professorat en una activitat de fi de curs. En el procés hi va haver una altre aspecte destacable: els alumnes Pau Barrena, Marta Fernández i Núria Gómez, autors del treball de recerca "La visió de la guerra als ulls d'un infant" (desembre 2003), varen establir contacte amb antics alumnes del Grup Escolar Lluís Vives que havien estat els autors dels dibuixos que comentaven en el treball i que també serviren per il·lustrar el poema d'Aleixandre.

Aquests eren els elements suggerents que podien confluïr en un projecte:

- Uns textos escrits en situacions difícils, en un primer moment podien ser d'autors coneguts que explicaven les seves experiències: Aleixandre, Mercè Rodoreda, Teresa Pàmies i d'altres, però finalment es va veure la possibilitat de fer servir escrits de nois i noies de la mateixa edat que el nostre alumnat, per la proximitat del llenguatge i per la relació vivencial que podrien aconseguir.
- Uns dibuixos i fotografies que acompanyarien la paraula, aconseguits a partir dels mateixos fons d'arxius o bé extrets de la xarxa d'internet.
- Una música que acompanyés les presentacions de dibuixos i donés força i emoció a la representació i al treball dels joves actors.

Calia també aconseguir, en un principi, un cert consens temàtic entre els components del claustre del professorat perquè havia de ser el centre el promotor de l'activitat i no les dèries d'un grup reduït de professors i professores. En això han jugat un paper molt important les commemoracions històriques que s'han succeït al llarg d'aquests anys, encara que sempre es pot trobar una excusa o motiu per fer memòria i, sobretot, perquè la memòria no es perdi. En el primer muntatge, Sota les bombes (2004), el pretext va ser la guerra d'Iraq i el record de la ciutat de Barcelona bombardejada per l'aviació italiana sota les ordres del general Franco. El segon, Aquí no he vist mai papallones (2005), coincidia amb el 60è aniversari de l'alliberament dels camps d'extermini nazis i amb la fi de la Segona Guerra Mundial. El tercer, Les belles escoles públiques a Sants Montjuïc (2006), va ser un homenatge als homes i dones, nens i nenes que varen fer possible que escoles públiques com l'Olivereta (el Grup Escolar Lluís Vives), poguessin arribar a celebrar 75 anys de servei al barri de Sants.

La construcció d'un espectacle

Un cop assenyalats la gènesi i els objectius de l'experiència, cal anar explicant cadascun dels passos que varen permetre la realització de les representacions, exemplificant-lo amb alguna de les realitzades.

Cinc són els elements que configuren els muntatges: el textos, les imatges, el joc de llums, la música i el vestuari i atrezzo. Tots aquests elements, si s'hagués seguit una estricta pedagogia activa, podrien haver estat triats i consensuats amb els nois i noies, però, tant per l'edat com per la diversitat de l'alumnat, i sobretot pel poc temps de què disposàvem, el treball cooperatiu no s'ha aplicat totalment i el paper del professorat ha estat molt important.

I. **Els textos:** són escollits per un professor que ha fet una recerca en arxius o en llibres. En el cas dels escrits de Terezin, s'han treballat els poemes recollits en el llibre en versió francesa *Ici je n'ai pas vu de papillon* , editat pel Zidovske Muzeum de Praga l'any 1993. Aquests poemes es varen traduir i s'organitzaren temàticament en diferents quadres: *Arribada al gueto* , *La vida al gueto* , *Malalties i misèria* , *Fabricant una ficció* , *Somiem i fugim* , *Deixem el gueto* . Tots aquests quadres eren presentats per dos personatges que donaven continuïtat i un fil conductor a la representació: una alumna que escriu el diari d'un viatge escolar al gueto i ens explica l'impacte que

li causa el que està veient i una historiadora que va explicant el context en el qual es varen escriure els poemes. En el cas dels altres espectacles, els continguts han sortit de l'Arxiu Municipal del Districte Sants Montjuïc, que ha recollit durant anys material dels veïns, així com de l'Institut Municipal d'Educació de Barcelona (IMEB), que recull el fons del Grup Escolar Lluís Vives guardat per un professor a finals de la Guerra Civil, el gener de 1939. En aquest fons s'hi troben llibretes escolars i cartes oficials, i fins i tot justificants de faltes d'assistència.

II. **Les imatges:** les fonts dels dibuixos i fotografies es troben en arxius, en llibres i a pàgines d'internet. Aquí s'han de destacar els prop de mil dibuixos que es conserven a l'IMEB d'alumnes del GE Lluís Vives fets entre el 1931 i el 1939, alguns de gran valor artístic i històric, i per descomptat també el recull del Museu Jueu de Praga. Aquestes imatges també han estat recopilades pel professor responsable de l'activitat i organitzades seguint els quadres i escenes que s'han fixat amb els textos.

III. **La música:** es tracta de peces de bandes sonores, la majoria de les quals són poc conegudes, excepte els inevitables temes de *La llista de Schindler*, *La vida és bella* o *La Missió*, que sempre ajuden a captar l'atenció. Si bé la majoria les escull el professor que realitza l'activitat, els alumnes aporten el seu coneixement musical suggerint músiques que s'incorporen al muntatge. En algun dels espectacles hi ha hagut una interpretació per part d'alumnes de peces musicals amb la flauta i el violí que havien estat interpretades 70 anys enrera a la mateixa escola, com ara la Balanguera.

IV. **Les llums:** la il·luminació és un dels efectes destacables de les representacions, perquè emfatitza els moments dramàtics i facilita l'actuació dels actors, ja que els avisa de les entrades i sortides. També permet la fixació sobre la persona que parla o actua. Aquest és l'element més treballat en col·laboració amb els alumnes.

V. **Vestuari i atrezzo:** amb aquest aspecte, el professorat gairebé no hi ha intervingut, sinó que l'alumnat que tenia el text i el paper per representar ha hagut de pensar amb el seu vestuari i ha acceptat les suggeriments tant dels companys com dels professors. En tots hi ha hagut la constant de les bates escolars i, en el cas de la representació del gueto, s'havia de procurar que tothom portés vestits negres o, si més no, foscos. Vist des d'una perspectiva crítica, potser és l'element que incidir més, amb el temps. Caldria anar pensant amb l'escenografia, gairebé inexistent en els muntatges fets fins avui, així com amb el vestuari i amb l'atrezzo, ja des del moment del repartiment dels papers i dels textos que s'han de llegir.

*Tenim l'escola al carrer Canalejas.
Prop de la nostra escola hi ha una riera que quan plou porta molta aigua.*
(Maria Bellmunt, 17 de novembre de 1937, GE Lluís Vives.)

*A l'hort hi tenim cols, patates, enciams, pèsols i bròquil...
Es cuiden de l'hort els nens del Grau Empordà.*
(Josep Sucarrades, 14 de maig de 1938.)
(textos llegits a l'espectacle *Sota les bombes*)

El projecte *Donar veu a la memòria* està adreçat i protagonitzat principalment per l'alumnat de 1r d'ESO de l'IES Lluís Vives, al qual s'afegeixen alumnes d'altres cursos col·laborant en les diverses tasques que faciliten la representació teatral. Cal observar que els altres protagonistes són els receptors, és a dir, el públic al qual va destinat el muntatge, ja sigui la resta d'alumnat del centre, el professorat, o les famílies dels actors i actrius, com, fins i tot, els veïns i veïnes del barri, molts dels quals són ex-alumnes del Grup Escolar, que són la font, gràcies als seus records i als seus documents, de molts dels textos que es representen.

Un edifici i dos centres

L'IES Lluís Vives, en funcionament des de 1995, està situat en un edifici noucentista, obra de l'arquitecte Josep Goday, que és compartit amb el CEIP del mateix nom. Quan es va inaugurar el Grup Escolar, uns dies abans de la proclamació de la Segona República, el 29 de març de 1931, era una construcció que sobresortia del seu entorn, un veritable palau, com diuen els textos dels alumnes que varen tenir la sort de rebre l'educació de les escoles del Patronat durant els anys trenta del segle passat. Avui està integrat en el paisatge urbà però segueix cridant l'atenció per la seva monumentalitat. En aquest lloc conviuen dos centres, un de primària i un de secundària, i és dels pocs edificis escolars de Barcelona de titularitat pública on es pot estudiar des dels 3 fins als 18 anys. Està situat al barri de Sants, separat del municipi de l'Hospitalet per un antic curs d'aigua, la Riera Blanca, que s'ha convertit en un carrer molt transitat.

Aquesta situació fronterera i la forta competència d'escoles privades concertades ha condicionat en part l'alumnat que es matricula als dos centres, però gràcies al dinamisme i a la participació en les activitats culturals, esportives i educatives del districte de Sants-Montjuïc, l'institut s'ha convertit en un dels elements fonamentals de cohesió social d'aquest barri de la ciutat. Als cursos d'ESO, hi pot haver entre un quaranta i un cinquanta per cent d'immigració. En aquestes circumstàncies és essencial i molt eficaç el treball de la memòria i cal que tot l'alumnat sigui conscient que forma part d'un projecte cultural que es va iniciar fa més de 75 anys.

Com es tria l'alumnat que hi ha de participar? En principi és una activitat oberta, però, segons els cursos, s'ha emmarcat dins de l'hora lectiva de tutoria. Aquesta hora està pensada tant per orientar l'alumnat com per treballar una sèrie de valors, entre els quals podem destacar la participació, la cooperació i també la solidaritat. Per aquesta raó el projecte és justificable dins del currículum de l'alumnat. Però encara hi hem d'afegir un altre component, que és la voluntat, ja que el treball que comporta fer els muntatges sobrepassa l'horari del marc escolar.

La tria de l'alumnat és un treball conjunt entre els tutors i el professorat dels departaments de català i de castellà, ja que els textos que es llegeixen es mantenen en la llengua amb què varen ser escrits en el cas dels textos originals del Grup Escolar Lluís Vives. És clar que un dels objectius bàsics de l'ESO és millorar la capacitat d'expressió oral i escrita en les dues llengües, i una representació teatral permet aprofundir en la dicció i comunicació, alhora que facilita la memorització. És clar que s'han adaptat els papers a

les característiques de l'alumnat: ha calgut retallar alguns dels textos per possibilitar la participació de tothom. Si l'activitat és obligatòria s'ha de procurar que tot l'alumnat hi tingui un paper. Si algú té veritables dificultats per recitar un text davant d'un públic, es poden trobar feines alternatives com la construcció de decorats, la il·luminació, les entrades musicals, i fins i tot ajudar en la direcció de l'espectacle.

Els papers es llegeixen conjuntament, cada alumne fa una tria d'aquell personatge que li agradaria interpretar i el professorat responsable acaba de prendre la decisió del repartiment. A continuació ve el treball d'estudi i posteriorment la preparació en grups de cada escena. És clar que els treballs individuals s'han de fer a casa i, les primeres audicions, en hores que no siguin la de la tutoria. Un dels problemes que ens hem trobat durant aquests anys han estat les vergonyes que tenen la majoria de nois i noies de parlar en públic, però els assaigs i les repeticions, i sobretot el fet que hagin entès el que estaven dient, ha facilitat que de mica en mica aquestes pors desapareguessin i quedessin substituïdes pel respecte i la concentració d'estar sols a dalt d'un escenari. Quan s'acosta la data de la representació es munten les escenes completes amb les imatges, la música i, si és possible, amb les llums.

La representació de l'alumnat

*La nostra classe és gran, hi ha taules, cadires, dues finestres, un armari, una pisarra...
quadros, gerros, tinters, llibretes, una peixera...*
(Glòria Suné, 1 de novembre de 1937)

*Nos hemos acostumbrado a dormir sin camas, a saludar a cada uniformado, a marchar
evitando las aceras, y otras veces, nos hemos acostumbrado a andar por las aceras.*
(Koleba – abreviatura de tres nois de Terezin, 1943)

La primera representació dels espectacles es fa amb els pares, mares i altres familiars dels alumnes, i es considera com un assaig general, perquè els nois vagin agafant seguretat, ja saben que els errors (en el cas que n'hi haguessin) es perdonarien fàcilment. L'alumnat es sap protagonista, però el públic també: està veient el resultat d'un aprenentatge que ha durat uns mesos. Uns comuniquen unes vivències històriques de nois i noies de la seva edat i els altres aprenen i recuperen la memòria.

En la representació caldrà la sincronització de la música, de les imatges i de l'actuació dels actors.

- **La música:** els alumnes responsables tenen un guió de l'espectacle amb les entrades de text i amb els moments que han d'inserir el so. Prèviament han instal·lat les músiques dins l'equip musical, que també pot ser un ordinador. Cada peça té un número i els alumnes només han de pitjar el que correspon a cada moment. Per evitar problemes, el director ha de fer una indicació amb signes per reforçar l'acció.
- **Les imatges:** una persona serà l'encarregada d'anar passant les imatges seguint el guió de l'espectacle i amb un recull per escrit de les diapositives que es projecten. En les representacions fetes fins ara, aquest paper l'ha fet un professor.
- **L'actuació:** els actors van sortint a l'escenari recitant el seu paper sota la direcció d'una professora responsable, que també ha anat coordinant les entrades, les sortides i la dicció. Així mateix s'ha d'estar molt atent amb el to de veu dels alumnes, perquè de vegades, si el text és llarg, acostumen a anar baixant el volum.

L'alumnat està tens, uns llegeixen el text perquè els costa massa memoritzar-lo i d'altres el reciten, però s'intenta que tots donin una entonació a les paraules com si les haguessin pensat ells en aquell moment, donant vida i emoció a tot allò que estan dient.

Una alumna de Nigèria s'aixeca i es troba sola a l'escenari, les llums sobre ella. Comença a llegir el text d'una noia de la mateixa escola de Sants confegit setanta anys abans. El seu català flueix amb naturalitat i l'esforç de molts dies d'aprenentatge es reflexa en l'atenció aconseguida sobre els assistents. Una noia barcelonina llegeix un poema desesperat d'un noi jueu que viu en un lloc on no es veuen mai papallones. És un moment d'emoció. Una de les persones assistents a l'estrena del muntatge sobre el gueto ens va dir que havia començat a plorar amb la música de la presentació en les primeres frases de text i que no va poder parar fins que no es va haver acabat la representació.

Alguns dels espectadors que han assistit a les representacions Sota les bombes o Les escoles belles varen ser autors dels textos i dels dibuixos que s'exposen. Quan es citen alguns noms o es projecten segons quines imatges, a la sala es podia sentir: - Oh mira si és un dibuix de..., - Recordes... Potser era nostàlgia, però també hi havia una emoció de recuperar alguna cosa que havia quedat oblidada. El mateix succeï quan va finalitzar la representació: tothom intercanviava experiències i tant els familiars com el públic en general anava a felicitar als actors i als directors per agrair que s'hagués aconseguit donar veu a la memòria.

La projecció exterior

Molts instituts i escoles al llarg del curs fan diverses activitats culturals que, per la qualitat que tenen, haurien de disposar d'una projecció que superés el marc estrictament escolar. A l'IES Lluís Vives, com a d'altres centres del Districte Sants-Montjuïc, hi ha una llarga tradició de mostrar la feina que es fa a les aules a l'exterior. És fonamental el paper que hi juguen les persones responsables de l'Àrea d'Educació del Districte i el Centre de Recursos Pedagògics, els quals faciliten, ajuden i coordinen múltiples iniciatives en aquest sentit, com la Mostra de Recerca, els Jocs Florals, etc. Aquestes persones també han estat importants perquè puguem mostrar els nostres muntatges a un públic diferent. Gràcies a ells es va fer una representació en un Fòrum Escolar 2004 a

Sants que va permetre als nostres alumnes actuar en un escenari gran com el de les Cotxeres dins de l'horari escolar.

Tot i la bona sintonia amb el districte, es podrien citar dues limitacions que ha tingut la projecció pública del nostre projecte, que, malgrat tot, s'han pogut superar satisfactòriament:

- **Horaris:** sempre s'ha pensat que les activitats escolars han d'estar organitzades dins d'un horari escolar molt estricte. En el nostre cas, les representacions que s'han fet fora de l'horari escolar han estat molt concorregudes per les famílies (per exemple els assaigs generals, els quals, per tradició, és fan al vespre, o les multitudinàries representacions de Les escoles belles que es van fer per commemorar el 75è aniversari dels Grups Escolars en dissabte i en diumenge. Crec que és un tòpic pensar que, els alumnes, fora de l'horari escolar no participen en res. També és un tòpic que el professorat dels centres no vol saber res que no siguin les activitats lectives. Tot depèn del projecte engrescador, de la qualitat dels continguts i de la predisposició de l'alumnat.
- **Espectacle juvenil:** aquest és un dels aspectes en què cal incidir més. S'ha d'explicar que no tots els espectacles fets per joves han de ser necessàriament un espectacle només per a joves. Els nostres muntatges estan fets per nois i noies de 13 anys, però estan dirigits a tot tipus de públic i no estrictament al juvenil. Potser el més important és que els adolescents comuniquin coses i interaccionin amb un públic adult que també va tenir 13 anys fa temps. Així, també ajuden a d'altres nois i noies a participar en aquesta interacció i així es converteixen en veus de la memòria.

Per trencar amb aquestes limitacions que condicionaven la projecció exterior i donar més sortida als espectacles, vàrem iniciar el contacte amb altres entitats culturals del districte, entre les quals ha estat molt fructífera la relació amb la Xarxa de Biblioteques de Barcelona. A través de la Biblioteca del Vapor Vell de Sants es va establir contacte amb la Biblioteca Francesc Boix del Poble Sec, especialitzada amb temes de la guerra i de la pau. D'aquest primer contacte en va sortir la possibilitat de col·laboració, que començà a finals del curs passat, el juny del 2006, amb la representació Aquí no he vist papallones, que va coincidir amb una conferència sobre Primo Levi al mateix lloc però amb una setmana de diferència.

Per acabar, també s'ha d'esmentar la relació establerta amb altres centres escolars del districte, com és el cas de la commemoració conjunta del 75é aniversari de les escoles del Patronat amb el CEIP Lluís Vives i el CEIP Mossèn Cinto Verdaguer, on també es va fer una representació de Les escoles belles. En l'organització d'aquests actes hi van participar el Districte, el Secretariat d'Entitats de Sants Hostafrancs i la Bordeta i la Coordinadora d'Entitats del Poble Sec, que van facilitar els seus coneixements tècnics per a la millora de la sonorització i la projecció.

Aquesta experiència no s'ha acabat amb aquests tres espectacles, sinó que s'hi pretén donar continuïtat, sempre que l'alumnat de 1r d'ESO no perdi les ganes de participar en un projecte on aprenen i alhora mostren a un públic divers una part de la història que moltes vegades no surt als llibres, ja que són les petites històries i reflexions dels nois i noies que visqueren situacions difícils sense saber-ne l'origen ni tampoc el per què, però de les quals eren víctimes. Aquesta experiència també podrà seguir gràcies els exalumnes del Grup Escolar que no deixen d'aportar el testimoni escrit de la seva vida a l'escola, al barri o a la ciutat, per mantenir viu el seu record.

En la representació de Sota les bombes, un actor que fa el paper d'un periodista relator dels fets, amb unes imatges del Guernica de Picasso de fons i referint-se als bombardeigs sobre les ciutats, recita: -Es va dir que calia perdonar els botxins perquè no sabien el que es feien... -i afegia- Sí, es pot perdonar, però no hauríem d'oblidar mai aquests fets que s'han exposat...

Aquest és l'objectiu del nostre projecte per a no oblidar els conflictes i els moments dramàtics viscuts durant la infantesa i l'adolescència de tants i tants nois i noies: ajudar altres persones a recordar, posant veu a la seva memòria i, així, permetre que molta gent pugui participar de les seves vivències.

Bibliografia

ACAT. *Carpeta pedagògica*. Edició ACAT, Barcelona, 2000.

DDAA: *Ici je n'ai pas vu de papillon*. I Zidovske Muzeum, Praga, 1993.

PAU BARRENA, MARTA FERNÁNDEZ, NÚRIA GÓMEZ: *La visió de la guerra als ulls d'un infant*. IES Lluís Vives, 2003 (treball de recerca).

<http://orpheus.ucsd.edu/speccoll/tsdp/frame.html>

http://www.columbia.edu/cu/lweb/eresources/exhibitions/children/index_spanish.html
(Aquestes pàgines web són un recull de prop d'un miler de dibuixos fets per nois i noies d'entre 6 i 14 anys refugiats en colònies escolars de la zona republicana i també a França durant la Guerra Civil).